

Vladimir Lončarević, *Godina i vječnost*.
Zagreb: Alfa, 2024.

“...for history is a pattern of
timeless moments.”

T. S. Eliot, *Četiri kvarteta*

“Ja ću za te molit Boga, a ti
oslobodi Rvacku.”

Poruka koju je neimenovana
starica napisala Tudmanu na
pristupnici HDZ–u oko 1990.

Roman s ključem omogućuje autoru da piše o moćnim osobama s više slobode nego da rabi prava imena. Rečeno znači da pisac ipak unosi nešto odmaka prema zbilji koju prikazuje. Žanr možemo razgovjetnije pratiti od pojave Madeleine de Scudéry i njezina *Velikoga Kira* (1649.–1653.). Autorica prikazuje i sebe samu u liku Saphe, što će biti jednim od toposa takve proze. Žanr je dao i velika djela realističnoga prosedea, jer je Huxleyev *Kontrapunkt* (1928.) bio čitan i kao roman u kojem su prikazane osobe iz umjetnikova kruga znanaca.

Autori u hrvatskoj književnosti rado su se zaobilazno referirali na svoj prostor i vrijeme. Tako je i s Kovačičevim djelom *U registraturi* i s Budakovim romanom *Na Vulkanima* (1941.), gdje se književnik, uz ostalo, obračunava s političkim protivnikom iz vlastitoga pokreta. Hrvatska književnost od godine 2000. nadalje također poznaje roman s ključem. Ivan Aralica je i ovdje nezaobilazna pojava, pa se *Ambra* (2000.) uz ostalo ruga bivšemu predsjedniku Republike, a *Fukara* (2002.) tuče po suvremenom autoru.

Vladimir Lončarević napisao je roman koji je u pristupu i tonu ozbiljniji, a u realizaciji dublji i spekulativniji od netom navedenih primjera. Riječ je o intelektualnom romanu u kojem su teološka i filozofska promišljanja o povijesti, pa i o historiografiji, došla u prvi plan. Ro-

man donosi i nizove Tudmanovih misli, koje su katkada pružene u obliku navoda iz njegovih djela ili korespondencije, a katkada u prikazu subesjeda, razgovora za medije ili dijaloga sa suradnicima. Tekst pruža uvid u državnikove političke i povijesne stavove u postupku koji zna sličiti i unutarnjemu monologu.

Dok Predsjednik razmišlja o povijesnim zbivanjima, u struju iskaza neosjetno se katkad upliće i glas središnje inteligencije romana, koja sve organizira. Ta je središnja inteligencija blizu liku Pisca, na kojeg se tekst međutim isto tako referira u trećem licu. Roman s ove točke dobiva obilježja memoaristike, samo što u pravim memoarima pripovjedač nastoji sakriti da nešto ukrašava ili izmišlja, a u ovoj prozi biva jasnim da narator otvoreno režira neke prizore, ali zato da zorno prikaže sukus misli i događaja.

Ključna je teza romana ipak određena sferom teologije i politike, a govori da je metafizički um bio s hrvatskim narodom na njegovu tešku, ali i krivudavu putu do državne nezavisnosti. Izabrani čovjek koji je vodio hrvatski narod u prikazanu dobu, najbolje sredstvo u rukama Božje providnosti, jest upravo Franjo Tudman.

Tudmanove misli doista djeluju kao Tudmanove, pa tekst u ovom važnom aspektu dobro dočarava zbilju. Središnja inteligencija koja vuče prema nadnaravnomu utjecaju na povijesne događaje pušta u svoj roman i osobe s drugačijim stavovima, i to je nova vrijednost djela. Taj glas međutim zna biti i humornim i ironičnim, a rečeno nerijetko postiže kumulacijama, nizovima istovrsnih riječi, što je postupak znan još od Izaije. Vrstan je učinak kumulacija pružila u XXI. poglavlju u prikazu onih komunista koji nakon pada svojega sustava mirno nastavljaju svoje rabote u novim dresovima. Razne međuigre na crtama tragike i humora, autorovih i

tudih misli bivaju svakako poticajnama u cijelom tekstu. Roman naime obogaćuju i navodi iz drugih autora i djela, u rasponu od Biblije do Matoša i od Gervaisa do Krleže.

Bitno je nadalje da su razgovori iz ove knjige naravni, da i drugi likovi govore ono što se od njih očekuje, a jedna replika glatko slijedi drugu.

Autor romana bio je dužnosnik u Uredu Predsjednika Republike u godini 1999., znači posljednjoj godini vlasti i života Franje Tuđmana, prvoga predsjednika moderne hrvatske države. Položaj mu je omogućio da upozna ključnu povijesnu osobu hrvatskoga 20. stoljeća znatno bolje no što bi to mogao učiniti samo studijem povijesnih izvora. Zanimljiva je tako situacija u kojoj on s obitelji ide u privatno hodočašće u Mariju Bistricu.

Vrijednost povijesnih dionica Franje Tuđmana — ili jednostavno rečeno njegov ugled u ukupnoj hrvatskoj javnosti — stalno raste upravo od njegove smrti 10. prosinca 1999. Prvi je razlog jednostavan: Tuđman je na čelu svojega pokreta, svoje zemlje, svojega naroda i svoje vojske izborio državnu nezavisnost za zemlju Hrvatsku. Pothvat ima samo jednu osobu i jedan događaj koji se s tim mogu mjeriti, naime kralja Tomislava, koji je Hrvatsku bio ujedinio 925. godine. Hrvatski je narod nezavisnost nakon gubitka pokušao ozbiljno dosegnuti nekoliko puta, počevši s kobnom pogibijom posljednjega kralja hrvatske krvi Petra Snačića, davne 1097. godine.

S druge strane, Tuđmanov ugled raste i zbog jednoga vrlo praktičnoga razloga. Tuđman naime jest bio i državnik i vojni vrhovnik, ali je bio — a drugačije nije ni moglo biti — i političar upleten u dnevnu politiku, stranačke čarke, zano-vijetanja, doskočice, izjave i protuizjave. Kada je umro, toga je nestalo, a svijest o tom da je vodio narod u prijelomnim godinama počela je rasti, i držim da će

se samo povećavati u budućnosti. Ne mislim da je Franjo Tuđman uvijek i u svemu imao pravo. Loš položaj hrvatskoga naroda u srednjoj Bosni, a potom i korupcija u matičnoj domovini, bivaju posebno ranjiva mjesta. Ni Pisac ga ne štedi, pa je dio nevolja iznio analitički točno u poglavlju XXI. u razgovoru s Don Vitom. Ali, držim isto tako da Tuđmana po vrijednosti i uspjehu, po državničkoj inteligenciji i povijesnoj svijesti nitko ne će tako brzo nadmašiti.

Autora posebno zanima pojedinost koja bi mogla iznenaditi i dobre poznavatelje ovoga državnika — riječ je o religiji, točnije o vjeri. Tuđman je kao povjesničar zacijelo razumio važnost Katoličke crkve za hrvatski narod i znatno prije 1987. godine, kada mu je ondašnja milicija vratila putovnicu. Gostujući među hrvatskim iseljeništvom, koje je bilo okupljeno oko katoličkih misija od Austrije i Njemačke preko Sjeverne Amerike do Australije, mogao je konačno razumjeti kakav ugled Crkva u Hrvata uživa, što čini za svoj narod i kakva bi joj uloga mogla biti u vremenima koja su brzo nadolazila. Lončarević u svojoj knjizi također promišlja o relacijama Crkve i Države, poglavito Katoličke crkve i Hrvatske. Ali, ovaj roman pokazuje još jednu bitnu dimenziju u složenom sustavu koji religija obuhvaća. Riječ je o osobnom doživljaju vjere, točnije o Tuđmanovu prihvaćanju kršćanstva na razini pojedinačne, ljudske egzistencije. Obraćanje je došlo kasno, a kako je čovjek Franjo Tuđman rastao prema tomu činu, biva jedna od niti koju gradi Lončarevićev roman. Moramo međutim biti svjesni i navoda iz Tuđmanova pisma koje je taj čovjek napisao u mladosti. Izvadak iz ranoga pisma donesen je na naslovnici, na prednjoj korici knjige i govori o pobožnu mladu čovjeku. Rečeno znači da se Tuđman pred kraj svojega života zapravo vratio vjeri iz mladih dana.

Roman međutim ne prikazuje samo Franju Tuđmana i autora romana. Na ovim će se stranicama prepoznati prije svega osobe koje su pripadale katoličkoj udruzi Mi. Spomenut će tek Nevena Juricu i Ivana Tolja. Roman je znači i pohvala jednomu naraštaju intelektualaca koji je stao na stranu države Hrvatske. Točnije je riječ o dijelu naraštaja, o ljudima rođenima oko 1950., koji su bili oporba u doba komunizma i koji su spremno stavili svoje živote u službu domovine kada se povijest pokrenula.

Gledano s književne strane, istaknuo bih najprije V. poglavlje *Podrum*. Predsjednikov Savjetnik, koji je povjesničar Anđelko Mijatović, zatim očito književno dobro obrazovani Jadran i konačno Pisac razglabaju o Krleži.

Još jedan moćan dio biva razgovor o Tuđmanu između Pisca i Don Vita: svećenik dobiva ulogu koju ima *advocatus diaboli*, pa uglavnom napada Predsjednika, dok Pisac sa svoje strane ističe Tuđmana kao Božjega poslanika. Oba sugovornika znaju reći i štogod protiv matice svoje temeljne misli.

U književnom prostoru u Hrvatskoj opažamo već dugo vremena pravu poplavu protubiblijskoga interteksta — obično na prizemnoj razini. Lončarevićev roman predstavlja jednu od jasnih, čistih i poželjnih protustruja, ili možda glas onoga dijela zemlje koji zna što se događa.

Dean Slavić

Massimo Faggioli, *Od Boga do Trumpa: Katolička kriza i američka politika*. Prevela Mirna Čudić. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2025.

Svoju knjigu *Od Boga do Trumpa* Massimo Faggioli otvara promišljanjem američke religijske kulture, čije je katoličanstvo neizostavan dio shvaćanja same Amerike. Autor ističe da je se-

kularizacija u SAD-u svojevrsna preobrazba božanskoga, kapitalističkoga, političkoga i znanstvenoga, pri čemu se i američka politika i katolicizam stapaju u splet proturječnih i snažnih energija. Već u uvodu Faggioli upozorava da povratak Donalda Trumpa na vlast ne označava tek političku promjenu, nego dublju, religijsku krizu koja intenzivno preobražava američku društvenu stvarnost, a američko katoličanstvo stoji pred ozbiljnim izazovima redefinicije vlastite uloge i identiteta.

Prvo poglavlje *Prekinuta nada Bidenova mandata* (str. 18–54) fokusira se na mandat predsjednika Joea Bidena, drugoga katolika na čelu SAD-a. Faggioli opisuje inauguraciju Bidena kao obred političkoga egzorcizma, pokušaj uspostave moralne ravnoteže nakon turbulentnoga razdoblja Trumpove administracije. U Bidenu prepoznaje predstavnika katoličkoga nasljedstva Drugoga vatikanskoga koncila, no američki biskupi na njegovu inauguraciju reagiraju hladno, s oprežnošću koja odražava duboke podjele u Crkvi. Biskupska konferencija, prema Faggioliju, više je zabrinuta pitanjima poput pričesti za političare nego društvenom krizom demokracije. Autor ističe kako Bidenov mandat završava epohom u kojoj je katoličanstvo igralo posredničku ulogu između politike i društvenih vrijednosti — njegovo vodstvo odražava kraj jednoga modela američke katoličke prisutnosti, dok je unutarnji raskol sve izraženiji, kako u političkom, tako i u vjerskom smislu.

Poglavlje *Nestajanje pučkoga katoličanstva i trampovski populizam* (str. 55–118) analizira nestanak “čistoga” katoličanstva i nagli uspon populizma, pri čemu se fokus prebacuje s tradicionalne religiozne desnice na novu tehnokratsku i kulturološku desnicu. Faggioli opisuje previranja iz ljeta 2024. — atentat na Trumpa, povlačenje Bide-